

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна музична академія України
імені Петра Чайковського

*Культурологічні виміри актуальних
проблем мистецтва*

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

за загальною редакцією проф. Т.І. Андрущенко

Київ

Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова

2022

УДК 130.2:7.036

Рекомендовано до друку
Вченою Радою Національної музичної академії України
імені Петра Чайковського
(протокол № 2 від 29.09.2022 року).

Рецензенти: *Т.В. Розова*, доктор філософських наук, професор;
 Н.Г. Мозгова, доктор філософських наук, професор.

Культурологічні виміри актуальних проблем мистецтва :
колективна монографія / за заг. ред. проф. Т.І. Андрущенко. – Київ :
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. – 252 с.

У колективній монографії висвітлюються філософсько-культурологічні виміри функціонування мистецтва, актуальні проблеми національної культури, сучасні виклики музичного мистецтва як феномену культури.

Розрахована на студентів вищих навчальних закладів.

© Колективна монографія, 2022

© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022

Андрущенко Т.І.

доктор філософських наук, професор

**Інтегративний характер культурології:
художня культура та мистецький ринок**

Культурологія в силу інтегративного характеру науки охоплює собою всі сфери життєдіяльності людини і забезпечує комплексне дослідження культури як цілісного явища, утворює системні підходи аналізу, формує аксіологічні установки, які здатні забезпечити розвиток всіх її структурних складових та відповідно комфортне існування людини в модернізовано-технологічному світі.

Про місце культурології в системі наукового знання існує дві основні точки зору: ізоляціоністська, що бачить культуру окремою наукою зі своїм особливим підходом, та часто підміняє культурологію іншими науками - філософією культури, мистецтвознавством, соціологією культури та ін.; та інтегративна, що розглядає культуру в синтезі соціальних і гуманітарних знань, розгортає поле культури як галузь знань, що виникла на стику філософії культури, культурної антропології, соціології культури, теології культури, психології культури, етнології, історії. У цьому розумінні, культурологія вивчає не окремі культурні системи, а універсальні властивості, притаманні всім культурам, формулює загальні тенденції та закономірності. Вона вивчає культуру як цілісне системне явище, узагальнює знання інших наук про культуру.

Ми поділяємо й дотримуємось інтегративного підходу, реалізованого, насамперед, в роботах таких відомих вчених та дослідників цієї проблематики, як Г. Арндт, Р. Вільямс, П. Вірлію, Ж. Дельоза, Ж. Дерріда, М. Еспаня, М. Каган, А. Маттелар, П. Муліньє, К. Поланьї, М. де Серто, Л. Фльорі, М. Фуко, В дослідженнях означених авторів стверджується

необхідність розгляду парадигми культури у контексті вивчення її багатогранності, цілісності, здатності впливати на всі аспекти суспільного життя. Такий погляд нам видається найбільш евристичним, конструктивним і перспективним [1, с.61].

Так, інтегративний підхід успішно реалізується представниками Римського клубу – неурядової міжнародної організації, що об'єднує в своїх рядах вчених, відомих громадських діячів, авторитетних інтелектуалів, бізнесменів, ділових людей більш, ніж з 30 країн світу. Майже через два століття після Ніцше вченими Римського клубу знову проголошується необхідність переоцінки цінностей, в якій пропонується переглянути місце і роль людини у світі, взаємодію культур не як зіткнення, за С. Хантінгтоном, а як співпрацю і взаємний розвиток, що здатен відродити людину за викликами соціокультурної динаміки нашого часу, забезпечує подолання духовної прірви падіння людських цінностей та повернення їх у формування цивілізації культури миру без страждання, насильства і війн.

Члени Римського клубу намагаються зрозуміти й витлумачити витoki і патології сучасного світогляду, визнаючи, що саме він відповідальний за нинішні кризові ситуації. Як зазначається у публікаціях членів Римського клубу останніх років, патологічні риси сучасного світогляду пов'язані з домінуванням редукаціоністського мислення і фрагментацією знання. Автори вказують на згубність переходу “від розгляду реальності як цілого до розділення на велику кількість дрібних фрагментів» і акцентують, що “взаємодія дослідника з його об'єктом – базова складова акту пізнання». Римський Клуб бачить завдання культури, науки і освіти у трансформації мислення, формуванні цілісного інтегративного світогляду, гуманістичного, відкритого до розвитку, поцінування стабільності та турботи про майбутнє [2]. Сучасні культурологічні дослідження побудовані на міждисциплінарному інтегруванні різноманітних знань про культуру – історії, філософії, соціології, психології, власне, всіх галузей гуманітарного знання. Вони позначені

синергетичним, об'ємним підходом до аналізу досліджуваної проблематики з використанням широкого спектра сучасних наукових методів.

Культурологічні дослідження, проведені вітчизняними вченими в останнє десятиліття, дозволяють виявити й зрозуміти коріння (витоки, причини) як фундаментальної (історично обумовленої) величі української культури, так і глибокої духовної кризи, яка охопила суспільство на початку другого тисячоліття. За визначенням вчених, духовна криза є розлад (дисгармонія) внутрішнього світу особистості (внаслідок тимчасової втрати духовної рівноваги) у напрямку або відновлення перерваного духовного стану, або активізації змістовно нового духовного стану, який визначатиме подальший особистий розвиток. Духовну кризу (як кризу культури) характеризують втрата історичної пам'яті; деформація моралі та естетичних цінностей; недовіра до людини (владних структур, батьків, вчителів та друзів); втрата довіри до вічних загальнолюдських цінностей; втрата віри у святе – віри в Бога; зневіреність в науці і в людському досвіді. У стані духовної кризи людина втрачає здатність насолоджуватись мистецтвом, не відчуває прекрасного; втрачає надію на майбутнє, розглядає себе не інакше, як невдаха, який нічого не вміє, нічого не здатен. людина духовної кризи не має авторитетів, не шанує героїв, не поклоняється символам. Така людина стоїть на межі життя і смерті, вона здатна до суїциду; ця людина пригнічена; вона втрачає сенс життя, а разом з ним - власну гідність. Зрештою, духовна криза – це втрата себе, зневіреність у власних можливостях і здібностях, втрата людяності, розгубленість перед обставинами, втрата духовних орієнтирів, своєрідних опор, на яких тримається людина в життєвому просторі і часі.

Сьогодні людина, за висловом Умберто Еко, втрачає здатність сприймати здобутки людської культури крізь призму «дерева життя» - одного з найбільш вагомих символів роду людського: «І нарешті цар всіх списків світу, Інтернет, безкінечний за визначенням, оскільки постійно знаходиться у розвитку, найсправжніша павутина, лабіринт, а не акуратне дерево, Інтернет,

захоплюючий у невимовно містичну, абсолютно віртуальну упокоєність. Інтернет, що дає у наше розпорядження каталог інформації, від якого ми відчуваємо себе багатими та всесильними, але натомість втрачаємо уяву про те, що в ньому відноситься до даних реального світу, а що ні, і втрачаємо здатність відрізнити істину від дрібноти» [3, с.360].

Потужну силу у подоланні фрагментарного і формування цілісного світогляду має художня культура та частина культури, де створюються, функціонують та зберігаються мистецькі твори.

Тому природньо, що мистецтво називають ядром, серцем і душею художньої культури як форма художньо-образної інтерпретації дійсного і уявного. Саме мистецтво зі своєю здатністю поєднати всі сутнісні сили людини змусило суспільство створити складну багат шарову суспільну систему, яку називають – художня культура. Вона об'єднує в собі різнопланові компоненти - всі види мистецтва та широке розмаїття сучасних арт- практик, які не завжди виправдовують статус мистецтва, мистецьку критику та рекламу, мистецькі установи, підготовку творчих кадрів і споживачів мистецьких творів - тобто забезпечує весь суспільно-функціональний рух мистецтва: митець-художній твір-реципієнт.

Будучи одним з найважливіших компонентів культури, як сукупності створених людством цінностей, вона по особливому об'єднує в собі духовні і матеріальні цінності, адже мистецтво, будучи образом людського духу, у художньому творі існує предметно, матеріально. І саме через це своє одиничне буття художній твір, впливаючи на свідомість індивіда, функціонує у видах мистецтва як особливе і живе як всезагальне, як суспільна свідомість, як мистецтво назагал, виражаючи неперервність існування художньої культури людства.

Художня культура, є однією із форм духовної культури та частиною естетичної культури - більш широкого і місткого поняття. Як синонімічний до поняття художньої культури іноді вживається термін мистецтво. Художню культуру, мистецтво можна розуміти як специфічне упредметнення

естетичного світу людини. Поняття художності означає міру естетичності твору мистецтва. В свою чергу, художність — це складне поєднання творчих і професійних якостей, які визначають кінцевий результат праці творця в мистецтві. Художності характерні завершеність адекватного втілення творчого задуму, «артистизм», який є умовою активного впливу твору на читача, глядача, слухача. Художність безпосередньо пов'язана з творчою свободою, оригінальністю, смаком, почуттям міри автора у висвітленні теми. До художніх належать твори, де у співзвучності з ідеальними нормами та вимогами теорії мистецтв реалізується професійний творчий процес, органічно поєднуються форма і зміст.

Найважливішим складником існування та функціонування художньої культури у суспільстві є процес творчості. Вже Арістотель визначив два головних джерела мистецтва: цікавість людини до відтворення життєвих явищ та його любов до творчості. Він просто вказував на дві причини, властиві людській природі, якими пояснюється виникнення мистецтва. На його думку, це або інстинкт людини до наслідування та її любов до гармонії, або інстинкт людини до наслідування і те задоволення, яке вона переживає зазвичай при виявленні подібності. Може виявитися так, міркує Арістотель, що дві причини виникнення мистецтва – це наслідування в його первісному вигляді (примітивне узагальнення в галузі мистецтва – матерія) і наслідування в його вищій стадії (розвинене почуття природи цілого – форма). Але створити чи помітити подібність між наслідуванням і наслідувальним предметом – означає виявити єдність у подвійності. Підмітити єдність у багатоманітті означає знайти саму сутність. Знайти сутність можна лише маючи розум. Вищий продукт розуму – форма, а форма – це симетрія, порядок, відповідність, що лежать в основі краси і гармонії. У ХХ столітті американський філософ Е.Фромм також називає потребу в творчості однією з найважливіших людських потреб. Тварині властиве пасивне пристосування до світу, люди ж намагаються перетворити його. Творчий акт завжди є процесом вивільнення та подолання. В ньому присутнє переживання сили.

Саме тому творчість є невід'ємною від свободи. Лише вільний може творити, зазначає філософ. Особливий статус мистецтва як творчо-духовної діяльності, в якій найповніше реалізується сутність людини та його здатність зберігати духовно-практичний досвід людства, має важливий вплив на формування культури. Тому культура, як соціальне явище, зацікавлена у підтримці та розвитку мистецтва, використанні його суспільних функцій.

Художня культура може бути зрозумілою сутнісно, і функціонально в контексті всієї духовної культури.

В художній культурі виділяють субстанціональні і функціональні елементи. До субстанціональних відносять: суспільні цінності, норми, мистецькі установи. До функціональних - митців, сам художній процес і його кінцеві результати а також споживачів художньої продукції.

З формального боку художня культура утворює сукупність художніх цінностей, а також певну систему їх відтворення та функціонування.

Власне, для буття та соціального функціонування художньої культури характерними є процеси, які притаманні всім типам суспільного виробництва, а саме: виробництво художніх цінностей та функціонування художніх цінностей. Ці процеси стосуються і закладів мистецтва, і мистецьких творів. Розглядаючи будь-який твір мистецтва, слід враховувати форми його включення в соціум та в культурне життя. В системі художньої культури виділяються три найважливіші складові: художнє виробництво, художнє споживання, репродукування, тиражування та розподіл вироблених художніх цінностей. Значення художньої культури у сучасному світі неухильно зростає, оскільки протистояти явищам бездуховності, зневаги до мистецьких надбань людства можна лише шляхом вдосконалення творчих потенцій суспільства, усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей і розуміння перспективи гуманітарного розвитку культури [4, с.62-63].

Важливим вектором художньо - культурного знання є глибинне вивчення явищ української культури та мистецтва, що дозволило відкриття раніше недоступних історичних і архівних документів, вивчення

особливостей формотворення і новаторство у вітчизняному мистецтві, вітчизняні мистецькі школи, що були повернені із радянського небуття та формування нового погляду на їх інтеграційний шлях у європейський простір.

Сучасний потужний технічний ресурс репродукування мистецьких творів, можливість подорожувати у віртуальному просторі музейних залів і світових архітектурних пам'яток відкриває широкий простір для особистого знайомства з ними і власного естетичного переживання. Але одночасно непомітно стирає межу між унікальністю реального і штампом та клонуванням віртуального, технічного світу, перетворюючи багатовікову чуттєву культуру на конвеєрне технічне репродукування. Мистецький твір все більш уподібнюється до арт продукту, арт проекту, як відповідного арт товару, що активно пропонується з допомогою сучасних медійних технологій.

У світі потужних медійних комунікацій соціально - політична та ідеологічна ангажованість творчих інтенцій людини, нівелювання її сутності, маніпулювання масовою свідомістю призводять особистість у стан екзистенційної кризи – розгубленого пошуку себе в житті і культурі, блукаючи в лабіринті, абсурдності і ризомному сприйнятті її побудови. Фактично епоха глобальної комп'ютеризації являє собою величезний лабіринт, в якому можна блукати в різноманітних напрямках, на різноманітних рівнях. Не виходячи з дому, можна мандрувати бібліотеками, концертними залами, супермаркетами, приватними сайтами одночасно.

Лабіринт «всесвітньої павутини» (www) активно бере участь у глобальному переформатуванні свідомості сучасної людини в напрямку орієнтації її від реального чуттєво-конкретного світу до віртуальної реальності. Осмислюючи цю ситуацію, Жан Бодрийяр переконливо доводить, що світ ввійшов в еру тотальної симуляції всього і в усьому. Влада, соціальні інституції, політичні партії, культурні інститути із сферою мистецтва, не займаються реальними проблемами, а проводять симулятивну гру у

глобальному масштабі. Результатом такої гри стає гіперреальність, яка сьогодні реальніша за саму реальність, адже людині приходить жити і діяти лише в ній. Природньо, що сучасне мистецтво займає у виробництві симулякрів особливе місце. Бодрийяр простежує як історично художній образ перетворювався у симулякр, поступово відходячи від відображення реальності, деформуючи її, а потім маскуючи її відсутність, щоб повністю заперечити приналежність до будь чого крім самого себе. Цей «чистий симулякр» не має прообраза і симулює художню діяльність зі створення естетичних цінностей псевдо-мистецтва на ні до чого не зобов'язуючих симулякрах, псевдо-речах, пародійно-іронічній насмішці над сучасністю і всією культурою [5, с.491-493].

Тому суспільство має завжди стояти на сторожі збереження і плекання художньої культури, розбудовуючи її духовно-ціннісний потенціал.

Сьогодні ми говоримо про елітарне і масове мистецтво, їх реалізацію в системі художньої культури відповідно до вимог художнього ринку та потреб збереження базових цінностей людства. Елітарна культура є ініціативним і продуктивним початком будь-якої культури, виконує переважно творчу функцію в ній; тоді як масова культура шаблонізує, профанує досягнення елітарної культури, адаптуючи їх до сприйняття і споживання соціокультурною більшістю. Як правило, елітарна культура має спочатку експериментальний, авангардний характер, художні прийоми та ідеї якої стають зрозумілі широкому загалу, як свідчить практика, не раніше, ніж через 50 років.

А якщо йде мова про прогрес у мистецтві, то маємо на увазі насамперед технічні відкриття і новаторство суспільного виробництва. Сьогодні художники мають можливість працювати не срібним, а електронним олівцем на віртуальному пергаменті та відтворювати стиль відомих художників і давніх епох. Але такі творіння не зберігаються трепетно у знаменитих сховищах Ватикану як, наприклад, олівцеві ілюстрації Сандро Ботіччеллі до

Божественної комедії Данте, а просто швидко проглядаються крізь суцільний потік реклами.

Мистецтво виконує ряд важливих суспільних функцій, завдяки яким, художня культура опікується ним. Та найважливішими є художня та гедоністична функції, без яких не може вестися мова про мистецький твір. Саме вони найповніше реалізують людську потребу «вільної гри уяви», бескорисної естетичної насолоди, вміння визначити красу як форму доцільності предмета, а доцільність сприймати як гармонійний зв'язок частин і цілого.

Існують різноманітні спроби визначити формулу насолоди мистецтвом. Так, американський математик Дж. Біркгоф вважає, що більша насолода може бути від простіших творів, пропонуючи формулу: $M=O: C$, де M - естетична насолода, O – впорядкованість твору, C - складність. В той час як Г. Айзенк вважає, що більшу насолоду реципієнт одержує від складніших для сприйняття творів, за такою формулою: $M=O \times C$.

Культурологічні дослідження з проблем художньої культури та мистецтва, аналізуючи найвпливовіші сучасні суспільні процеси, багато уваги приділяють аналізу мистецького ринку.

Спочатку під цим терміном розуміли економічні операції з предметами, які мають художню цінність (твори образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва). Надалі ним послуговувалися і для означення мистецького продукту загалом або інших культурних послуг. Мистецький ринок розуміється як соціально-економічний і культурно-історичний феномен і механізм, що являє собою систему товарного обігу творів мистецтва.

Сучасний розвиток мистецтва віддзеркалює нові виклики, специфічні характерні суперечності художньо-мистецької доби постмодернізму. При всій мозаїчності мистецького ринку, роздумів і настроїв, властивих добі, сучасне мистецтво як культурне явище тяжіє до концептуальної цілісності. Створення мистецького продукту в контексті ринкових відносин передбачає насамперед

виведення на передній план конкретної людини – творця і сприйняття продукту творчості як художньо-естетичного зразка. Тим самим мистецтво стає втіленням особистості художника, творчим здійсненням його авторської індивідуальності у всій неповторній сукупності його проявів.

Сучасні процеси оновлення мистецького ринку вимагають від особистості творця безпосередньої активізації внутрішніх інтенцій, здатностей бути особистістю з необмеженим креативним правом, інноваційним мисленням, готовністю до творення нових смислів, які здатні збагатити культуру сучасності.

Коли ми говоримо про арт-ринок, то включаємо в його поле як економічні, правові, моральні, так і культурні чинники. Вже з середини минулого століття філософська думка визначила суспільство як суспільство споживання, яке цікавить не шекспірівське «бути, чи не бути», а тільки «мати чи не мати». Отже, у виборі «бути чи мати» ми віддаємо перевагу останньому (Е. Фромм). Так, французька журналістка-арт-критик Жюдіт Бенаму-Юе в праці «Ціна мистецтва» визначає арт-ринок як одну з форм сучасного суспільства споживання, яке не пов'язане з істинною природою продукту, що споживається. Це явище постмодерної епохи [6, с. 19].

Авторка детально розбирає внутрішню структуру арт-ринку за схемою «покупець – продавець – ЗМІ – фінансисти – художник» і не соромиться називати речі своїми іменами. Так, вона дає таку характеристику тому, що відбувається на західному арт-ринку, який вона добре знає: «Принцип: витягати гроші з чого завгодно, навіть з кричущого несмаку. На сучасному арт-ринку доречно все, будь-які уявлення про прекрасне, будь-які стилі і національні школи, лише б це приносило дохід. Утім, усе це ушляхетнюють своєю участю видатні діячі культури, представники вищого суспільства або (як ще часто бувало в 1980-ті роки) аристократії, що приходять на зміну світським салонам початку ХХ століття. Але водночас це і новий спосіб заповнювати дозвілля – як у Монако, так і в Нью Йорку» [Там само, с. 31].

Український арт-ринок зі здобуттям незалежності опинився на початковому етапі розвитку. Обсяги відкритих торгів національного ринку мистецтв (аукціонна торгівля) 2011 р. досягли 4,3 млн доларів. На аукціонну торгівлю припадає не більше ніж 10 % обсягу ринку, решта 90 % – це приватні дилери та галереї. Але щодо світу в цілому маємо зовсім інші цифри. Загальний оборот арт-ринку Китаю становить 4,72 млрд доларів, у США – 2,72 млрд доларів, а у Великій Британії – 2,24 млрд доларів. У порівнянні зі скромними на такому тлі українськими показниками цифри просто вражають [7, с. 57].

Засновниця відомої мистецької фундації «Stedley Art Foundation» (SAF) Стелла Беньямінова, створеної у 2011 р. за приватною ініціативою, стверджує: «Місія фундації – підтримка й розвиток культурного процесу в Україні, українських митців та їхніх проектів, а також сприяння поживленню міжнародних культурних обмінів та створення позитивного іміджу вітчизняного мистецтва на світовій арт-сцені. Серед напрямів діяльності SAF – формування нового культурного середовища; розробка та реалізація освітніх програм та проектів; заохочення розвитку нових форм у царині мистецтва (мультимедіа, public art, street art). Фундація веде активну діяльність, відкриваючи двері виставкового «Білого простору» як для визнаних майстрів, так і для сміливих експериментів і дискусій, сприяє інтеграції української культури у світовий контекст, підтримує інтерес до розвитку колекціонування, меценатства і спонсорства в країні» [8].

В умовах сучасного мистецького ринку відбуваються різноманітні і різнонаправлені трансформації, що визначають процес його функціонування як *дискурсивний* – живий і відкритий для фінансових, комунікативних впливів, міжкультурної взаємодії і діалогового спілкування. Термін дискурс (фр. discours, англ. discourse – «бігати туди-сюди») почав широко вживатися з початку 1970-х рр., у значенні «функціонального стилю» спілкування. Термін «дискурс» в умовах сучасного мистецького ринку означає сьогодні ситуацію спілкування, смислового й емоційного взаємообміну учасників мистецької

комунікації. Мистецький ринок як сучасний дискурс інтеріоризується у вигляді конкретної комунікативної події, інтерактивного явища, він має мати діалогічні форми вияву і завжди пов'язаний з взаємообміном висловлюваннями.

Розмірковуючи про природу дискурсу як особливої форми діалогічної взаємодії в ситуації перебігу сучасних ринкових мистецьких процесів, слід визнати конструктивну роль дискурсу як феномену співтворчості, де відносини «покупець – продавець – композитор – виконавець» є відносинами суб'єкт-суб'єктного ряду, в яких роль індивідуальності особи відіграє особливо важливе значення. Діалог розуміється як співтворчість автора і суб'єкта сприйняття, це складний і багатозначний процес, який протікає в глибинах людської свідомості і який потребує мобілізації інтелектуальних сил і емоційних здібностей людини. Сучасна інтерпретація тексту характерна позиціонуванням сентенцій: «текст розмовляє з людиною», «текст задає запитання», «текст мовчить» тощо. В умовах мистецького ринку композитор, виконавець-інтерпретатор і слухач «прочитує» в текстах як культурних феноменах той смисл, до сприйняття якого підготовлена його власна свідомість, з відповідним рівнем розвитку інтелектуального, художнього, інтуїтивного світів, а також диктується мометністю, випадковістю, екзистенцією конкретної ситуації. Кожна нова мистецька подія несе с собою новий смисл. Такою є специфіка сучасного мистецького ринку та його розуміння як творчого діалогу в комунікативному полі мистецької взаємодії.

Процес розвитку музичного мистецтва як самодостатній культурний процес є явищем, пов'язаним з ментальними напрацюваннями творчих особистостей й має розвиток у часі, цей процес є обумовлений інтелектуальними й емоційними здібностями людини-митця й спрямований на відкриття мистецьких смислових обривів; базовим підґрунтям процесів самовдосконалення й мистецької еволюції є втілення образу індивідуальності митця, водночас інтерпретативних можливостей прочитання авторського

тексту. Як правило, інтерпретатор «прочитує» в культурних феноменах, які вивчає, більший, можливо, інший смисл, ніж той, який вкладений автором.

В процесі творчості й в умовах мистецького ринку митець реалізує власні потенції такої сили і значення, що вони збагачують світ культури, впливають на розум, почуття та емоції інших людей. На процеси наповнення мистецького ринку впливають не лише художні напрямки в музиці, але й художня аура епохи, риси національної культури, народні традиції, а також життєвий досвід митця, його самобутність і оригінальність.

Сучасна українська музика в умовах мистецького ринку досить розвинута, багатожанрова. Найвідоміші та улюблені українцями жанри: народна, поп-, хіп- хоп-, електронна, RnB-, рок-музика, шансон. Створюються проекти, які представляють класичну та духовну музику. Саме з цих жанрів колись зароджувалась та розвивалась первісна музика, яка була надзвичайно збагачена сенсом. Зміст пісень (молитви до Бога, пісні про кохання, піднесення матері, прославляння Батьківщини тощо), характер музики (героїчні, любовні, колискові, військові і т.д.) – все це було головною складовою музичних творів. Музика – це культура нації. Наша культура потребує підтримки і розвитку.

Український музичний капітал включає чудову пісенну спадщину, яку, наприклад, хор імені Г.Верьовки проносить через роки. Пісні на вірші Лесі Українки, Тараса Шевченка, які наче уявляєш і проживаєш, які несуть емоції, одкровення. Серед композиторів, які пишуть духовну музику – Євген Станкович, Валентин Сільвестров, Леся Дичко, Віктор Степурко та інші. Саме ці композитори несуть моральне, естетичне, культурне надбання людства та продовжують справу видатних попередників.

Розглянемо творчу активність на сучасному музичному мистецькому ринку України на прикладі камерно-інструментальних колективів.

Ансамбль класичної музики імені Бориса Лятошинського, утворений 1992. Художній керівник — хоровий диригент В. Захарченко-Іконник, диригент — скрипаль, педагог І. Андрієвський. Творчий колектив за період

діяльності виконав понад 200 музичних творів, здійснив понад 20 записів на платівки та до фонду Національної радіокомпанії України.

Камерний ансамбль «Київ» засновано 1989 піаністкою М. Чернявською. Колектив був лауреатом багатьох Міжнародних конкурсів, гастролював у багатьох зарубіжних країнах (Велика Британія, Італія, Німеччина, Польща, Росія, Фінляндія, Японія). Камерний ансамбль «Київ-Брасс» — квінтет мідних духових інструментів, заснований 1999 на базі брас-квінтету «Україна», у репертуарі якого різноманітні твори — від бароко до джазу. Квартет імені Миколи Лисенка — один із найстарших камерних ансамблів України (заснований 1951), Лауреат Державної премії імені Т. Шевченка (1977). Колектив репрезентує і популяризує українську музику за кордоном, записав на радіо та грамплатівки понад 2000 хвилин музики, здійснив понад 50 прем'єр творів композиторів України (А. Філіпенка, О. Зноско-Боровського, В. Губаренка, Є. Станковича, В. Сильвестрова, І. Карабиця). А також вперше в Україні виконав низку творів зарубіжних композиторів (Дж. Камбіні, А. Веберна, Е. Денисова та інших).

На світовому ринку значну роль відіграють колективи камерно-інструментальної музики:

Національний ансамбль солістів [«Київська камерата»](#) — один з провідних виконавців камерної музики різних часів, стилів і напрямів. Головна сфера творчої діяльності ансамблю — пропаганда музики українських композиторів і репрезентація їх творчості за кордоном. Національний камерний ансамбль «Київські солісти» — камерний оркестр, заснований 1996 скрипалем Б. Которовичем, володар Гран-прі 30-го Віденського Міжнародного фестивалю-конкурсу та першої премії в номінаціях «камерні оркестри» та «всі оркестри». Київський камерний оркестр заснований 1963, який за роки діяльності гастролював у Кореї, Німеччині, Франції, Нідерландах, Австрії, Бельгії, Великій Британії, Іспанії, Португалії, Польщі, Швейцарії, Туреччині, Сполучених Штатах Америки, Мексиці, Японії, активно пропагуючи музику українських композиторів. У репертуарі оркестру — твори В. Бібіка,

Є. Станковича, М. Скорика, В. Сильвестрова, Л. Колодуба, В. Польової, В. Рунчака, Ю. Ланюка, О. Щетинського та інших. У 2009–2010 оркестр здійснив цикл концертів «Український авангард», в якому поряд із творами відомих вітчизняних композиторів прозвучала музика молодих українських митців.

Музика на сучасному мистецькому ринку у багатьох формах, від класичної західної до африканського реггі, від електроніки до акустичної гітари, як складова культури, виражає емоції, ідеї. Наприклад українська співачка Джамала просто змусила українців своїм виконанням стати активними шанувальниками джазу. Її кримсько-татарські та вірменські корені вплинули на стиль, в якому вона часто змішує сучасну альтернативу та електроніку з фольком та джазом. У поєднанні з її сопрано, пісні Джамали звучать неповторно та точно передають ідею пісні. Дякуючи її перемозі на Євробаченні, джаз став більш вагомим частиною сучасної української музики, а сама Джамала стала символом боротьби кримських татар за їх права. Її пісня «1944» розповіла історію її власної прабабусі, чиє життя після того жорстокого року змінилось назавжди.

Серед доволі відомих виконавців сьогодні можна згадати також гурт ONUKA, яку називають «сопілкою» української електронної музики. Сама сопілка разом з омнікордом часто є найбільш виразними інструментами у їх піснях. Група стала популярною через електронне звучання поєднане з українськими фольк-інструментами та відображення у творчості актуальних подій в Україні.

Серед нео-романтичних виконавців мистецький ринок досить переконливо насичував колектив Скрябін. Вони стали першою українською групою, що за час свого життя змінили та поєднали таку величезну кількість стилів: синтіпоп, пост панк, техно, рейв, «нову хвилю» та інші.

Одні з найвідоміших українських виконавців за кордоном є дуо 5'nizza. Харківський дует став відомим завдяки своєму мінімалістичному звучанню.

У своїй музиці вони поєднали реггі, фанк та гітару. У своєму другому альбомі «O-5» вони присвятили пісню «Немає куль» Помаранчевій революції в Україні, а «It's over now» виражала жорстку десоціалізацію суспільства. Говорячи про вплив української музики на світовому і вітчизняному ринку, необхідно згадати про Океан Ельзи, яких називають українськими Beatles, кажучи про їх шалену популярність. Їх останній концерт зібрав понад 70 000 глядачів у Києві, що зробило його найбільшим в історії нашої країни. Гурт виник у 1994 році у Львові, та випустив вже 9 альбомів, продавши більше 1 000 000 дисків. Тексти їх пісень чутливо відображають настрої нації, мужню боротьбу з російськими загарбниками.

Процес творення людиною різноманітних витворів мистецтва подібний до процесу вдосконалення в природі, адже творчість людини обумовлена природнім відбором життєздатного нового – шляхом перебору великої кількості проміжних варіантів та критикою усього невдалого. Людина завжди лишається актуальним, перетворюючим первнем культурності: Homo Creator – творець самого себе, тоді, як вся позалюдська реальність є носієм потенційних можливостей звернення в культуру. Завдяки творчості, людина конструює нову реальність не лише за законами доцільності, але й за законами краси. У просторі музичного арт-ринку діють митці (композитори і виконавці), що виробляють твори, і аудиторія, яка купує ці витвори, але цим простір арт-ринку не обмежується. Англійський мистецтвознавець Брендон Тейлор у своїй праці «Актуальне мистецтво 1970–2005» [9], описуючи шлях розвитку сучасного мистецтва в усіх можливих його формах, наголошує важливість людського чинника в контексті функціонування сучасного арт-ринку.

Цікаві думки з приводу активності українського мистецького ринку, про музику як ефективний інструмент міжнародної дипломатії та економічного розвитку, засоби виховання слухачів класики й проблеми, які стають на шляху популяризації симфонічних та камерних творів вітчизняних композиторів за кордоном висловив відомий український диригент Кирило

Карабиць. «Вважаю, що наше завдання – використовувати класику із соціальною метою. Нині в Європі й світі люди доходять висновку, що завдяки механізмам класичної музики та симфонічним оркестрам можна змінювати політику й соціальні реалії. Над цим треба обов'язково працювати. Тому держава забезпечує коштами філармонії, оркестри тощо. Інакше виходить, що вона фінансує таку класичну музику, яку сприймає і слухає невеличке коло людей. Це неправильно. Музика й – ширше – культура мають бути для уряду пріоритетом. Навіть політика йде після них, бо культура – це те, що робить українця українцем. Вона дає нам зрозуміти, що ми нація. Якщо людина це усвідомлює, вона стає громадянином своєї країни, носієм певної ідентичності. Тож для мене питання номер один – як зацікавити ширшу аудиторію класичною музикою. Якщо людина за своєю ідентичністю не схожа на інших, вона може сідати за стіл політичних переговорів, домовлятися з партнерами, перебуваючи на тому самому рівні, що й вони. На жаль, сьогодні український культурний імідж у світі на дуже низькому рівні, його фактично немає. Якщо запитаете француза чи німця, що таке українська культура, упевнений: відповіді не почуєте. Тому має бути розроблено культурну політику держави, створено інститути культури, як-от у Польщі або Франції. Заснування власного інституту культури та його проектність, спрямована на потреби держави, – добрий для українців шлях. В Європі виховують майбутніх слухачів, публіку. Долучати до класичної музики треба постійно, і робити це варто на системному рівні, а не силами ентузіастів... Класична музика повинна бути не елітним феноменом для лічених людей, а явищем соціальним.» Заклади культури, музей, філармонія, концертний зал мають спільну мету – просвітництво. Прикладом далекоглядної і прибуткової мистецької політики було спорудження у центрі іспанського міста Більбао двох величезних будівель: концертну залу та музей сучасного мистецтва, які вивели на культурну карту світу. На будівництво витратили €100 млн. Але – це одночасно концерти, гастролі, туристи, готелі, ресторани тощо, завдяки яким економіка міста зростає на €100 млн щороку. Отже, культура

докладається й до економічного розвитку. Інший приклад – джазовий фестиваль у Львові, на який приїжджає велика кількість людей. Це один зі способів використання музики, зокрема й класичної, для розвитку економіки.

У Києві приміщенням з усіма необхідними для виступу симфонічного оркестру параметрами є зала Національної філармонії. Як донести ту ідею, що для культурного іміджу й економічного розвитку міста доцільніше вкладати кошти не в мертві багатоповерхівки, а у велику сучасну концертну залу? – Справді, в нашій столичній філармонії лише 550 місць, і це трагічно для Києва. Я дуже її люблю й виступаю там, але її зала не відповідає рівневі такого міста. Потрібна значно більша – із серйознішими можливостями. Тому це проблема. Якби Київ уклав гроші в побудову сучасної концертної зали, це вивело б його на культурну мапу світу. Як це донести до політиків, не знаю. Але колись ми зведемо таку залу в українській столиці.», вважає К. Карабиць [10].

Мистецький ринок є соціально-економічним і культурно-історичним феноменом і механізмом, що являє собою систему товарного обігу творів мистецтва. У просторі музичного арт-ринку діють митці (композитори і виконавці), що виробляють твори, і аудиторія, яка купує ці витвори. Сучасне мистецтво вступає в таку фазу свого розвитку, коли єднання культурних та особистісних смислів призводить до значного прискорення темпів культурних змін, інтенсифікації творчих процесів, ринкових відносин.

1.Т.І. Andryshchenko, Т.У. Andryshchenko. Culturology as the system of synergetic approaches.//Міждисциплінарні дослідження складних систем : [збірник наукових праць]- Номер 18. – Київ:Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2021. -126 с. Р.61-71. **Scopus** <https://doi.org/10.31392/iscs.2021.18.061>

2. (<https://www.planet-kob.ru/print/6832>).

3. Умберто Еко. Vertigo. Круговорот образів, понять, предметів. Слово/Slovo. 2009.С.360.

4. Андрущенко Т.В., Сапіга О.В. Художня культура// Філософія культури: основні поняття, напрями, персоналії: навчальний посібник. Чернівці: Букрек, 2020. С. 59–69.
5. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляции. М., 2016. С. 33.
6. Бенаму-Юэ Ж. Цена искусства. М. : Артмедиа Групп, 2008. 192 с.
7. Павліченко Н. Сучасний український арт-ринок: проблеми і рішення /Магістеріум. Вип. 59. Культурологія, 2015. С. 57-61
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6910/Pavlichenko_Suchasn_yi_ukrainskyi_art_rynok.pdf
8. Stedley Art Foundation [Електронний ресурс] / Stedley Art Foundation : [сайт]. Режим доступу: <http://stedleyart.com>
9. Тейлор Б. Art Today. Актуальное искусство 1970–2005; пер. с англ. М. : Слово, 2006. 256 с.
10. Карабиць К. «Завдяки механізмам класичної музики та симфонічним оркестрам можна змінювати політику й соціальні реалії» /Український тиждень. 24.08.2015 <https://tyzhden.ua/Culture/142233>